
Alles wisselt.

JAN GRIFFIOEN (1841-1922) EN ZIJN NAZATEN ¹⁾

Deze bijdrage schetst een manier van leven die binnen een bepaalde groep van boeren uit onze omgeving heeft bestaan. De aanleiding ligt in een onderzoek naar boerderijen die aan de Amstelveenseweg waren gelegen, ter hoogte van waar nu de Vrije Universiteit gevestigd is. Omdat de focus van dat onderzoek op de boerderij van Jan Griffioen was gericht, en ik met wat goede wil tot zijn nazaten gerekend kan worden ²⁾ (en aan de VU verbonden ben geweest) raakte ik zijdelings er bij betrokken. Door de onderzoekgegevens te combineren met wat uit familieannalen en overgeleverde verhalen bekend is, ontstaat een boeiend beeld. De betekenis voor dit blad ligt onder meer hierin dat directe nazaten zich op markante plekken in onze omgeving vestigden: in Vreeland waren dat de hoeve Ruimzicht aan de Knollenbrug, het Papiere(-n) Huisje aan de Bergse weg en Alef Hoeve aan de Oost Kanaaldijk ³⁾; in Nigtevecht de hoeve Welgelegen, aan het begin van de Vreelandseweg.

Zorgmeer

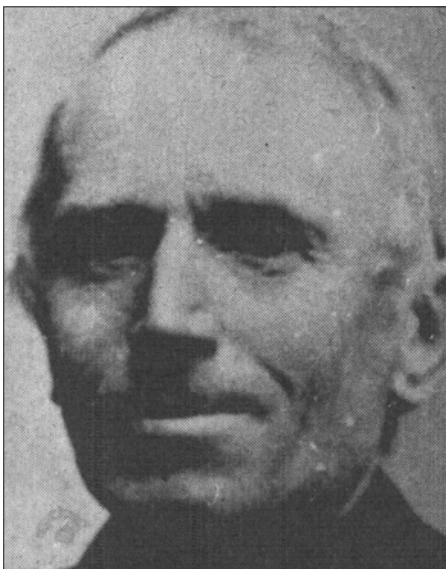
Rond 1860 verlaat Jan Griffioen het ouderlijk huis even ten noorden van Loenersloot om als knecht op een boerderij aan de toenmalige Amstelveenscheweg te gaan werken, toen nog gemeente Nieuwer-Amstel. Daar trouwt hij in 1866 met Maria Verburg (1845-1921).

Het jonge paar trekt op de hoeve Zorgmeer bij haar vader Abraham Verburg in, die dan al in ruste is, en vestigt daar een veehouderij. Na verloop van tijd wordt de oude boerderij afgebroken en een nieuw Zorgmeer verrijst er pal naast, aan de oostkant van de Amstelveenscheweg.

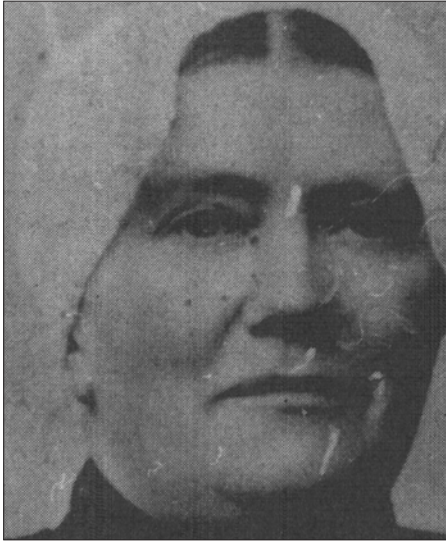
Tot nu toe niets bijzonders. Maar vader Verburg bezit land en een tweetal boerderijen ⁴⁾, terwijl Jan uit een gezin komt dat van pachtboerderij naar pachtboerderij

trekt. Bovendien wil het geval dat later de Vrije Universiteit zal verrijzen op land dat voor een deel tot Zorgmeer behoort. En tenslotte besluit deze universiteit in 1989 het fabeldier de griffioen als beeldmerk te nemen – waardoor als vanzelf een link met boer Griffioen wordt gelegd.

Het bleek evenwel voor geïnteresseerden aan de VU niet eenvoudig wat meer over dit stukje geschiedenis aan de weet te komen. De twee Zorgmeers, de omnummering van huisnummers en van kavels na de annexatie door Amsterdam van dit gebied (1921) zorgden voor de nodige onduidelijkheden. Er kwam bij dat uit de archieven van de stad Amsterdam niet goed viel op te maken wat wel en wat niet tot het bezit van Jan Griffioen heeft behoord.⁵⁾ Pas in een recent afgesloten onderzoek van Theo Wajer werd de zaak helder.⁶⁾ De moeilijkheid bleek vooral te liggen in ingewikkelde eigendomsverhoudingen. Zo waren de gebouwen en weilanden eigendom van een Amsterdamse effectenhandelaarsfamilie (die het in 1927

Jan Griffioen

Maria Verburg

verkocht aan de gemeente Amsterdam). Jan Griffioen is dus nooit de eigenaar van gebouwen en land geweest. Volgens Wajer was dit in die tijd eerder regel dan uitzondering. Zoals hij schrijft: 'daardoor konden de veehouders hun winsten investeren in hun vee, wat voor hen veel belangrijker was.' Dankzij de behoefte aan melk in de groeiende stad was het bedrijf wel zo winstgevend dat Jan belastingplichtig was (en dus ook stemrecht bezat).

Begon met de komst van Jan Griffioen op Zorgmeer een nieuwe dynastie? Je zou het haast denken bij het bezien van de hier afgedrukte foto van de dochters, zonen en aanhang. De nieuwe generatie woonde op boerderijen te Aalsmeer, Nieuwer-Amstel, Nigtevecht, Vreeland en Aboude, Om de verwachting te temperen, zijn hierbij foto's afgedrukt van het statige Zorgmeer en de huidige staat van Ruimzicht, de Vreelandse boerderij waar een zoon van Jan zich vestigde. Het contrast tussen deze beide foto's drukt iets uit van wat de titel alles wisselt is bedoeld.

Wie was Jan?

Vader Gerrit Griffioen werd in 1808 in Breukelen-Nijenrode geboren en verhuisde als kind naar Nieuwersluis – voor zover bekend naar de boerderij waar Harry Spruijt zijn bedrijf heeft (nu Rijksweg 30).⁷⁾ Hij groeide op in Kockengen

(buurtschap Spengen); verhuisde later naar de boerderij Vischmeer, even ten noorden van Ouderkerk⁸⁾, en overleed in 1866 op de boerderij Grootlust in Baambrugge (nu Rijksweg 123). Moeder Emmetje Pijnze van der Aa (1814-1848), was een telg uit een oud en inmiddels verarmd geslacht. Zij overleed op Vischmeer. Het echtpaar behoorde tot de afgescheidenen die zich vanaf 1834 losmaakten uit de Hervormde kerk.⁹⁾ Het was op de boerderij van Gerrits vader, Willem Griffioen, in Kockengen, dat op woensdag 30 november 1836 de eerste regionale samenkomst van deze groepering werd gehouden. Voor een gezelschap van ongeveer 50 mensen ging de toenmaals bekende Ds H.J. Budding voor; er werd het avondmaal bediend en 5 jonge mensen deden belijdenis van hun geloof. De bijeenkomst begon om 8 uur en ging door tot 1 uur in de nacht.¹⁰⁾

Dit soort samenkomsten was onwettig. Na een serie van waarschuwingen volgde een strafmaatregel in de vorm van gedwongen inkwartiering van soldaten en paarden. Toentertijd was dit een veel toegepaste strafmaatregel: de plicht om personen en paarden te onderhouden, drukte zwaar op de in meerderheid weinig goeie afgescheidenen. Het Brievenboek van de burgemeester van Kockengen, 19 maart 1840, vermeldt: 'Een brigadier en twee manschappen benevens drie paarden bij Willem Griffioen, ouderling. Twee manschappen en twee paarden bij Hendrik Griffioen Wzn en een gelijk aantal bij Gerrit Griffioen Wzn, tot de Afgescheidene behorende.'¹¹⁾

Die manschappen en paarden zullen het bij die boeren prima naar de zin hebben gehad, want gastvrijheid was in deze kring vanzelfsprekend. Dat deze Griffioenen geen overbezorgde piekeeraars waren blijkt ook uit het volgende verhaal. Niet lang na de geboorte van Jan, in 1841, pachtte vader Gerrit de boerderij Vischmeer, toen nog gemeente Nieuwer-Amstel. Toen de boedel uitgeladen was en, zo stel ik me voor, binnen de zelfgemaakte advocaat rondging, met een bordel voor de mannen, ontdekte men na enige tijd dat het jongste kind ontbrak: het

bleek nog in de schuit te liggen. Jan was de laatste die in Kockengen werd geboren; dit moet dus zijn eerste kennismaking met Nieuwer-Amstel zijn geweest.

Moeder Emmetje overleed in het kraambed, in 1848. Tussen 1855-1857 vond een nieuwe verhuizing plaats: dit maal naar het Baambrugse Grootlust. Een paar jaar later ging Jan terug naar Nieuwer-Amstel, nu als knecht bij Abraham Verburg aan de Amstelveenscheweg.

De afgescheidenen uit die buurt, waartoe o.a. de fam. Verburg en de burens Van Barneveld behoorden, kerkten in het hartje van de Jordaan, de Lauriergracht. Van Jan is bekend dat hij elke zondag de afstand te voet aflegde, vermoedelijk tweemaal. Jan en Maria zouden lid van deze gemeente blijven.

Hoe actief hij kerkelijk is geweest, is (mij) niet bekend. In de Handelingen van de Synoden van de Christelijke Gereformeerde Kerken van 1872-1892 komt zijn naam niet voor; ook niet waar Amsterdamse zaken aan de orde komen. Omdat ook de namen van geestverwante boeren langs de Amstelveenscheweg ontbreken, vermoed ik dat dezen in het algemeen in die stadse omgeving wat op de achtergrond bleven.

Familiealbum

In het familiealbum bevindt zich de grote foto die hierbij is afgedrukt van zoon Gerrit Griffioen en vrouw Maria Wilhelmina van der Lee omringd door zussen, broers en aangetrouwden. Gerrit en zijn vrouw woonden op Meerzicht, achter het Abcoudermeer, één van de twee boerderijen uit het bezit van vader Van der Lee. De foto dateert van voor 1918, want de als derde van links op de tweede rij poserende Abram zal in dat jaar overlijden aan de Spaanse griep. Het kan haast niet anders of de gelegenheid was die van het twaalfen-half jarige huwelijksfeest van Gerrit en Maria Wilhelmina. Klopt dit, dan dateert de foto van november 1911. Zelfverzekerdheid straalt van de gezichten af. De personen zijn zorgvuldig geschikt, met Gerrits formidabele zusters op de voorste rij. Let ook op de poses. Is het niet alsof men gewend was te poseren? De foto van de ouders, Jan en Maria, heeft dezelfde uitstraling. En dat terwijl er in het familiealbum niets dan één vage foto rest van Jans oudere zus, Marretje (Gd)!

Het moet wel opvallen dat de ouders op de grote foto ontbreken. De reden is dat in dit milieu feesten in etappes werden gevierd. Vermoedelijk was er al een avond geweest voor de ouders, ooms, tantes en speciale genodigden zoals de predikant, en vermoedelijk kwam er nog een avond

Gerrit en Maria met broers, zussen en aangetrouwden.

Voorste rij zittend v.l.n.r.: Maria Griffioen-Griffioen (1869-1945), Marretje Kersbergen-Griffioen (1870-1953), Maria Wilhelmina Griffioen-Van der Lee (1870-1946), Gerrit Griffioen (1872-1963), Jan Griffioen Jr. (1879-1948), Immetje Pik-Griffioen (1876-1957)

2e rij v.l.n.r. Marinus Griffioen (1869-1954), Neeltje Griffioen-Van den Bosch (1876-1966), Abram Griffioen (1868-1918: overleden aan de Spaanse griep), Gerrit Jan Kersbergen (1864-1945), Lambertus Griffioen (1883-1962; ongehuwd), Jan van der Bilt (1879-1936), Willem Griffioen (1882-1948), Neeltje Griffioen-Oussoren (1883-1968), Lukkea Van der Bilt-Griffioen (1877-1944), Maria Griffioen-Van Barneveld (1888-1954), Cornelis Griffioen (1887-1956), Jannetje Griffioen - Van der Bilt (1887-1949), Jan Pik (1873-1954).

voor neven, nichten, vrienden en bekenden. Het was geen uitzondering dat een feest over vier avonden was gespreid - een gebruik dat nog in mijn jeugd bestond. Op twee echtparen na waren alle gefotografeerden eigenaars of pachters van boerderijen. Als we ons tot onze streek beperken, zien we uiterst links Maria, gehuwd met Marinus Griffioen; Marinus ('Rien') was geboren op Groot Kantwijk, Vreeland, en behoorde als volle neef van vader Jan tot een eerdere generatie; zij woonden een leven lang in het Papiere(-n) Huisje aan de Bergse Weg, gelegen pal naast Groot Kantwijk. Dan komt Marret-je, getrouwd met Gerrit Jan Kersbergen (met vlinderstrikje); zij woonden op Welgelegen aan de Vreelandse weg.¹²⁾ In het midden staart Willem ons aan, met naast hem zijn eega Neeltje Oussoren. Zij woonden op Ruimzicht aan de Knollenbrug (waar met de aanleg van de N201 zowel de brug als het ruime zicht verdween). Naast Marretje zien we Maria Wilhelmina en Gerrit die zoals gezegd op Meerzicht woonden, achter het Abcoudermeer; hun dochter Martha Lukea (1904-1937) zou in 1930 met mijn vader HoopRust te Loenen betrekken (nu Dorpsstraat 98).

Zorgmeer.

Eigen kring

In de loop van het onderzoek van Theo Wajer ontstond een correspondentie tussen ons beiden over de godsdienstige achtergrond van de bewoners van Zorgmeer. Het bleek al snel dat pas tegen deze achtergrond de verwantschapsrelaties tussen de boeren aan de Amstelveenscheweg en omgeving zich scherp gaan aftekenen. Tussen hen die tot de afgescheidenen behoorden blijken steevast meerdere lijnen te lopen: de families Verborg, Van Barneveld, Streefkerk, Van de(-r) Bilt, Roos en Griffioen waren alle op meer dan één wijze onderling verwant, terwijl naar de RK-families Bon, Kragtwijk en Helsloot geen lijnen lopen.

Het is misschien al opgevallen dat ook binnen de families getrouwd werd. Het zou u doen duizelen als ik al de Griffioen-Griffioen combinaties opsomde; laat me volstaan met te verzekeren dat er vele waren, waaronder combinaties van achterneef-achternicht en tenminste eenmaal van een neef en nicht. Ook in dit opzicht is het 'alles wisselt' van toepassing, want enerzijds zien we grote gezinnen, maar anderzijds trad door inteelt ook verzwakking van het geslacht op. Er is aanleiding

Groot Kantwijk.

voor de veronderstelling dat er in deze kring relatief veel kinderloosheid en kindersterfte voorkwam.¹³⁾

Vaak wordt aangenomen dat trouwen binnen de familiekring werd ingegeven door de wens geld en goed binnen de familie te houden. Ik denk dat hier andere belangen een grotere rol speelden.

Uit alles blijkt een sterke voorkeur voor huwelijkspartners die minstens aan twee voorwaarden voldeden: uit eigen godsdienstige kring afkomstig en tot de boerenstand behorend. Over dit laatste nu wat meer. Bij mijn vaders eerste huwelijk deed de wonderlijke situatie zich voor dat de schoonvader en vader dezelfde naam droegen en bovendien volle neven waren. Zijn vader was Gerrit Hzn (afstammeling van Hendrik Wzn van Groot Kantwijk) en schoonvader was Gerrit Jzn, zoon van onze hoofdpersoon. Opmerkelijk genoeg was het aanvankelijke bezwaar van laatstgenoemde tegen het voorgenomen huwelijk dat mijn vader niet van boerenstand was! Hij kwam uit de armere tak waar van lieverlee burgerberoepen werden gekozen - in het geval van zijn vader was dat het beroep van winkelier en handelaar.¹⁴⁾

Dit voorval uit de familiegeschiedenis illustreert een algemener punt. Er was de gegoede boeren veel aan gelegen de kin-

deren op een boerderij te krijgen. Waarom zou dat zo belangrijk zijn geweest? Het ligt voor de hand aan vrijheid en onafhankelijkheid te denken. Baas te zijn op eigen erf: er was veel aan gelegen. Maar bij boeren van het slag van Jan Griffioen speelde ook beoefening van gastvrijheid een rol. Hiervoor was ruimte nodig; meer ruimte dan doorgaans achter een kruidenierswinkel of meelhandel beschikbaar was. Op de achtergrond zal ook nog een ander motief gespeeld hebben: de bewoners van Grootlust, Zorgmeer en Groot Kantwijk, met hun geestverwanten op andere boerenhoeven, hadden allen nog hun herinneringen aan de clandestiene bijeenkomsten uit de tijd van hun (groot-)ouders. Ik vertelde van een bijeenkomst op 30 november 1836 in het buurtschap Spengen waar een vijftigtal personen aanwezig was. Op 8 oktober 1837 vond in Laag Nieuwkoop, bij een andere ouderling aan huis, een bijeenkomst plaats waarbij de politie rond de 150 aanwezigen telde. Nu was het Ds Hendrik de Cock, de voorman van de afgescheidenen, die voorging (en de doop bediende aan een kind van Hendrik Griffioen Wzn en Aagje Kruiswijk).¹⁵⁾ Het kon voor het besef van de eerstvolgende generaties zo weer actueel worden. En waar anders dan op boerderijen waren zulke dingen mogelijk?

Het Papiere(-n) Huisje.

Buitenlui

Het verhaal gaat dat Gerrit Jan Kersbergen (de man met de vlinderstrik op de grote foto) zich in het voorjaar van 1893 een week te vroeg bij Zorgmeer meldde om zijn bruid op te halen. Als het verhaal op waarheid berust, kunnen we ons troosten met de gedachte dat de onfortuinlijke Gerrit Jan op weg terug van Nieuwer-Amstel naar Nigtevecht plaatsen te over had waar hij kon uitspannen en zijn verhaal kon doen: aan de Amsteldijk was er Vischmeer, waar vermoedelijk nog bekenden woonden; bij het Abcoudermeer was Meerzicht, in Baambrugge hadden de Kersbergens eigen verwanten. Kortom: een boer op reis in eigen streek kon overal terecht en had bepaald geen café of restaurant nodig.

Een kenner van het Amsterdamse leven legde eens uit hoe de Amsterdammer zich in zijn stad oriënteert. Op de kaart die zich in het hoofd bevindt, staan vooral markante punten aangegeven: De Dam, het Concertgebouw, de Heinekenbrouwerij, 'het VU' (kort voor: het VU Ziekenhuis). Hij zal dus altijd beginnen met de gezochte plek te lokaliseren ten opzichte van het dichtstbijzijnde markante punt. Bij de boer lag het eender: hier vormden boerderijen de markante punten in het landschap, en veel minder de dorpen, zoals bij ons, burgers. Het waren en bleven buitenlui, die in dit opzicht op de bezitters van de buitenplaatsen leken die immers ook niet snel met de dorpsbewoners om hen heen eigen werden.

Bij het onderhouden van netwerken speelden de al genoemde familiefeesten een grote rol. Je hoort nog al eens dat het verkapte huwelijksmarkten waren, maar vergeten wordt dan wat ze voor de gehuwden, en vooral voor de getrouwde vrouwen betekenden: dezen onderhielden door de netwerken relaties met familieleden, en ook met vrienden en bekenden uit eigen jeugd, binnen een regio die bij Jan Griffioen & nazaten Amsterdam-Buitenveldert, Aalsmeer, Abcoude, Nigtevecht, Vreeland, Breukelen, Kockengen (en in feite nog meer) omvatte. Niemand hoefde op één locatie te verpieteren! In de twintigste eeuw begint deze levensstijl te veranderen. De plaatselijke binding wordt sterker. Het verenigingsleven is van niet

Genealogisch overzicht

Willem Griffioen (1782-1846)
(Breukelen-Nieuwersluis-Kockengen)

Gerrit (1808-1866)
(Grootlust, Baambrugge)

Hendrik (1809-1893)
(Groot Kantwijk, Vreeland)

Jan (1841-1922)
(Zorgmeer, Nieuwer-Amstel)

Gerrit (1872-1963)
(Meerzicht, bij Abcoude)

te onderschatten betekenis is geweest. Men kan dan typische boerenamen tegenkomen onder de leden van de meest uiteenlopende organisaties en verenigingen, van de vrijwillige brandweer tot de historische kring.

Zoals in 't algemeen integratie ten koste van traditionele levensvormen gaat, zo versleten hier de oude netwerken. En zo kon tenslotte onder deze buitenlui het soort isolement ontstaan waarvan de populariteit van een programma als 'Boer zoekt vrouw' een droef stemmend symbool is.

Alles wisselt

Halverwege Vreeland en Loenen staat de boerderij Alles wisselt. Het lijkt me een passend woord voor de hier beschreven manier van leven. Ik ben blij dat ik er nog een staartje van heb meegemaakt.

Sander Griffioen

NOTEN:

- Ik ben veel dank verschuldigd aan dr. Theo Wajer te Oegstgeest en Drs. Albert Griffioen Dzn te Spankeren. Dhr. Wajer gaf toestemming gegevens uit zijn onderzoek te gebruiken: 'Boerenhofstede en veehouderij "Zorgmeer", Nieuwer-Amstel en Amsterdam, 1860-1960', gedateerd op februari 2013; geregistreerd bij de Koninklijke Bibliotheek onder depot van e-publicaties. Ab Griffioen is de samensteller van een nieuwe editie van het familieboek: Willem Griffioen (1782) en Marretje de Haan (1783). Two Centuries Before. Two Centuries After, uitgegeven in eigen beheer, 1999. Hij verstrekte voorts diverse gegevens over Jan Griffioen. Beiden dank ik ook voor hun correcties en aanvullingen op een eerdere versie van dit artikel. Mijn zoon Sjoerd Griffioen heeft de taak van eindredacteur op zich genomen.
- Strikt gesproken geldt dit alleen voor de kinderen uit mijn vaders eerste huwelijk (met Martha Lukea, 1904-1937, kleindochter van Jan Griffioen).
- In dit geval ging het om een kleinzoon van Jan Griffioen: Abram Lambertus Griffioen Gzn (1906-1991), gehuwd met Anna Sophia Griffioen Jd (1905-1992). De boerderij was eigendom geweest van Piet van der Lee, een oom van moederszijde.
- Th. Wajer over Abraham Verburg: zijn 'totale in de loop van de jaren opgebouwde bezit omvatte 45,5 ha waaronder twee boerderijen in 1875'.
- Ik doel op een onderzoek uit de periode 2008-2009 door mevr. Irene Janze, kunsthistorica (BuroJanze).
- De interesse van de onderzoeker had een eigen oorsprong: zijn grootvader Jacob Wajer, aannemer uit Medemblik, was in 1899 betrokken bij een aanbesteding voor de bouw van het nieuwe Zorgmeer.
- In de annalen staat bij Gerrits jongere broer Jan (geb. 1815) Nieuwersluis als geboorteplaats. Deze Jan Griffioen (Wzn) en zijn vrouw behoorden tot het groepje van twaalf Kockengenaren (met kinderen) die zich in 1847 aansloten bij de groep van in totaal 850

afgescheiden landverhuizers die onder leiding van de predikant Hendrik Scholte naar Pella (Iowa) emigreerden. Hij overleed in 1896 te Prairie City (Iowa).

- Nu Amstelkade N34, Amstelveen.
- Over de afgescheidenen in de voormalige gemeente Loenersloot, zie: Jaap Berghoef, 'Burgemeester Sanderson en de Afscheiding in Loenersloot', Vechtkroniek, nr. 16, mei 2002, p. 16-22. Er bestond een nauwe betrekking tot de geloofsgenoten in Kockengen en omstreken.
- C. Smits, De Afscheiding van 1834. Deel 4: De provincie Utrecht, Dordrecht: J.P. van den Tol, 1980, p. 324.
- Idem, p. 328.
- Andere leden van de uit Baambrugge afkomstige Kersbergens verhuisden naar de hoeve Overberg, verderop langs de Vreelandse weg, zie: Arjan van 't Riet, 'Een boerderij in Nigtevecht. "Overberg" en de familie Kersbergen', Vechtkroniek, nr. 15, december 2001, p. 9-17.
- Mogelijk is deze aanname gekleurd door de specifieke omstandigheden in de eigen familiegeschiedenis. Mijn overgrootvader Hendrik (Hzn), geboren op Groot Kantwijk, trouwde zijn volle nicht, Marretje, de al eerder genoemde oudere zus van Jan. Op één na stierven al hun kinderen kort na de geboorte.
- Gerrit, de enige overlevende in het hierboven genoemde gezin, dreef aan de Baambrugse Dorpsstraat een winkel in comestibles en koloniale waren, met daarnaast de van zijn vader overgenomen handel in veevoeder en kunstmest.
- C. Smits, p. 325. De dopeling was Jan, een neefje van 'onze' Jan. Hendrik Griffioen en Aagje Kruiswijk vestigden zich later op Groot Kantwijk

Ruimzicht, boerderij van de 'Knollenboeren' Bram, Gerrit en Bertus. Op de Lindengracht in Vreeland. Thans gekraakt.